

Рослонь Домініка Томашівна

Державна регіональна політика України: основні напрямки, проблеми та виклики

УДК 323:[332.14.02:316.422](477)»20»

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-5.28>

Стаття поширюється на умовах ліцензії
CC BY 4.0

Рослонь Домініка Томашівна
доцент кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська
політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів,
Україна
ORCID: 0000-0002-8805-3099

Стаття досліджує сучасний стан та перспективи державної регіональної політики України в умовах соціально-економічних трансформацій і воєнної агресії Російської Федерації. Регіональна політика розглядається не лише як інструмент економічного та соціального розвитку територій, але й як механізм забезпечення територіальної цілісності, безпеки та зменшення диспропорцій між регіонами. Мета дослідження полягає у комплексному аналізі стану та перспектив державної регіональної політики України в умовах воєнного конфлікту та соціально-економічних трансформацій, а також визначенні ефективних механізмів відновлення та розвитку регіонів. У ході дослідження використано класичні наукові методи пізнання, зокрема аналіз, синтез та узагальнення, що дозволяють комплексно дослідити стан та розвиток державної регіональної політики України. Метод аналізу забезпечив детальне вивчення нормативно-правової бази, стратегічних документів, законодавчих змін та практичних кейсів, пов'язаних із децентралізацією та відновленням територій. Синтез дозволив об'єднати різноманітні дані щодо економічних, соціальних, безпекових та інституційних аспектів регіональної політики в цілісну систему висновків. Завдяки узагальненню було виявлено ключові проблеми та виклики, сформульовано стратегічні орієнтири та рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації політики, координації центральних та місцевих органів влади.

Аналізуються ключові напрями реалізації політики: децентралізація та розвиток об'єднаних територіальних громад, стратегічне планування та відновлення постраждалих від війни територій, модернізація інституційного механізму. Особлива увага приділена викликам, які виявила війна, зокрема суперечностям між центральними і місцевими органами влади, колабораціонізму окремих посадовців та загрози соціально-економічної кризи у прифронтових регіонах. Пропонуються підходи до відбудови та розвитку територій за принципом «building back better», інтегруючи економічні, соціальні, енергетичні та екологічні пріоритети, активізуючи інноваційні форми просторової організації економіки. Стаття наголошує на необхідності посилення інституційної спроможності місцевих органів влади, узгодження законодавчих актів та активного міжнародного співробітництва для забезпечення сталого та безпечного розвитку українських регіонів.

Ключові слова: державна регіональна політика, децентралізація, відновлення територій, building back better, територіальні диспропорції, інституційна спроможність, безпека.

Вступ. У сучасному світі регіональна політика є ключовим інструментом державного управління, який забезпечує гармонізацію інтересів центру та територій, мінімізацію соціально-економічних диспропорцій та підтримання територіальної цілісності країни. Для України, що перебуває в умовах глибоких соціально-економічних трансформацій і воєнної агресії, регіональна політика набуває особливого значення як засіб забезпечення сталого розвитку, безпеки та відновлення постраждалих регіонів.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі стану та перспектив державної регіональної політики України в умовах воєнного конфлікту та соціально-економічних трансформацій, а також визначенні ефективних механізмів відновлення та розвитку регіонів.

Для досягнення вказаної мети сформульовані наступні **завдання**: проаналізувати еволюцію та сучасний стан державної регіональної політики України; виявити ключові проблеми та виклики, що впливають на ефективність реалізації політики; дослідити роль принципу «building back better» у відбудові та розвитку регіонів після воєнних руйнувань.

Методи дослідження. У ході дослідження використано класичні наукові методи пізнання, зокрема аналіз, синтез та узагальнення, що дозволяють комплексно дослідити стан та розвиток державної регіональної політики України. Метод аналізу забезпечив детальне вивчення нормативно-правової бази, стратегічних документів, законодавчих змін та практичних кейсів, пов'язаних із децентралізацією та відновленням територій. Синтез дозволив об'єднати різноманітні дані щодо економічних, соціальних, безпекових та інституційних аспектів регіональної політики в цілісну систему висновків. Завдяки узагальненню було виявлено ключові проблеми та виклики, сформульовано стратегічні орієнтири та рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації політики, координації центральних та місцевих органів влади.

У сучасному світі регіональна політика виступає невід'ємною складовою державного управління в усіх без винятку країнах. Вона формує систему взаємовідносин між центральною владою та регіонами, забезпечуючи просторову організацію держави відповідно до стратегічних пріоритетів її розвитку.

Сутність державної регіональної політики полягає у підтриманні територіальної цілісності

та єдності країни, гармонізації загальнонаціональних і місцевих інтересів, мінімізації соціально-економічних диспропорцій між регіонами, а також у створенні рівних можливостей для всіх громадян незалежно від їхнього місця проживання. У розвинутих державах акценти регіональної політики здебільшого зміщено в економічну площину. Йдеться насамперед про подолання дисбалансів у рівнях зайнятості та доходів населення, активізацію підприємницької діяльності у депресивних або кризових територіях, стимулювання інвестиційної привабливості регіонів і підвищення ефективності використання їхнього ресурсного потенціалу [10, с. 195].

Сучасна Україна перебуває у стані глибоких соціально-економічних трансформацій, зумовлених як внутрішніми процесами – децентралізацією, структурними змінами в економіці, посиленням територіальних диспропорцій та демографічними викликами, – так і зовнішніми чинниками, серед яких домінують воєнна агресія та необхідність зміцнення національної безпеки. У цих умовах традиційне бачення стратегічних орієнтирів регіональної політики потребує переосмислення й розширення за рахунок безпекового виміру. Включення питань безпеки до регіональних стратегій розвитку стало невід’ємною складовою їх оновлення в умовах повномасштабної війни.

Як зазначає З. Варналій, регіональна політика являє собою цілеспрямовану діяльність держави, спрямовану на управління економічними, соціальними, екологічними та політичними процесами в межах окремих територій з урахуванням національних стратегічних пріоритетів. Її зміст полягає у формуванні умов для сталого й збалансованого розвитку регіонів, підвищення конкурентоспроможності територій, поліпшення якості життя населення та гарантування дотримання єдиних соціальних стандартів, визначених державою. Головна мета регіональної політики – забезпечити гармонійний розвиток територій, сприяти соціально-економічній інтеграції країни, зменшенню диспропорцій між регіонами та підвищенню ефективності використання їхнього ресурсного потенціалу. Своєю чергою, до ключових завдань цієї політики належать: утвердження цілісного економічного простору держави; створення рівних можливостей для регіонів у соціально-економічному розвитку; зміцнення правових, організаційних і фінансових засад державності; забезпечення раціонального використання природних і трудових ресурсів; а також гарантування екологічної безпеки територій [1, с. 19].

Визначальним чинником ефективності реалізації регіональної політики в Україні виступає наявність дієвого інституційно-правового механізму, який забезпечує узгодженість дій центральних і місцевих органів влади та їхню спроможність формувати цілісну систему управління розвитком

регіонів. У цьому контексті потрібно зауважити, що Україна, обравши курс європейської інтеграції, закріпила його Угодою про партнерство та співробітництво з ЄС 1994 р. [8], що стало основою для розбудови сучасної державної регіональної політики. Попри окремі успіхи у впровадженні європейських стандартів, ця політика тривалий час залишалася фрагментарною та несистемною. У цьому контексті важливим кроком стало затвердження Концепції державної регіональної політики 2001 р. [5], спрямованої на подолання територіальних диспропорцій, а також ухвалення Закону «Про засади державної регіональної політики» 2015 р. [6], який визначив принципи, цілі, інструменти та механізми реалізації політики регіонального розвитку.

Після 2014 року ключовим напрямом стала децентралізація влади, результатом якої стало формування об’єднаних територіальних громад (ОТГ), що отримали реальні фінансові й управлінські повноваження. Цей процес дав поштовх розвитку місцевої демократії та підвищенню спроможності громад самостійно визначати пріоритети розвитку. Вже у 2022 році ухвалено зміни до Закону №156-VIII (Закон №2389-IX), які запровадили трирівневу систему стратегічного планування, нові типи територій розвитку та механізми відновлення постраждалих від війни регіонів. Завершальним кроком у посиленні регіональної політики став Закон «Про міжнародне територіальне співробітництво громад» 2024 р., що розширив можливості транскордонної взаємодії та сприяв наближенню України до європейських практик багаторівневого врегулювання [12].

Упродовж останнього десятиліття Україна зіштовхнулася з безпрецедентними викликами, спричиненими збройною агресією Російської Федерації. Тимчасова окупація частини територій призвела до поглиблення соціально-економічних диспропорцій між регіонами, масового відтоку трудових ресурсів і капіталу, а також до зростання міграційного навантаження через внутрішнє переміщення населення. Водночас суттєво зросли підприємницькі та інвестиційні ризики навіть у регіонах, віддалених від зони бойових дій. Найбільш відчутних втрат зазнали території, де велися бойові дії або які розташовані поблизу лінії фронту. Тут спостерігається глибока соціально-економічна та екологічна криза, що набула ознак гуманітарної катастрофи [4, с. 46]. Подолання її наслідків – стратегічне завдання держави на тривалий період.

Потрібно зазначити, що повномасштабна війна виявила низку системних проблем у реалізації державної регіональної політики та процесі децентралізації. Зокрема, загострилися суперечності між центральними та місцевими органами влади, що частково стало наслідком проявів колабораціонізму серед окремих представників місцевого самоврядування (депутати окремих місцевих рад переходять

на сторону агресора та співпрацюють із ними, мер Куп'янська здав місто, депутатка Мелітополя оголосила себе мером) [7, с. 106]. Подібні випадки, такі як співпраця посадовців з окупаційними адміністраціями, засвідчили вразливість місцевих владних інститутів у кризових умовах.

Варто підтримати твердження М. Антонюка та Д. Цвока стосовно того, що у найближчій перспективі ключовим завданням держави стає збереження та відбудова територій, що зазнали значних руйнувань унаслідок збройної агресії. Це, своєю чергою, вимагає модернізації управлінських механізмів, удосконалення міжвідомчої координації та налагодження ефективної взаємодії з міжнародними партнерами у сфері реалізації регіональної політики. Результативність державної регіональної політики сьогодні визначається не лише ефективністю центральних інституцій, а й спроможністю місцевої влади оперативно реагувати на безпекові виклики та впроваджувати проєкти, спрямовані на розвиток регіонів і територіальних громад [9]. Тому особливої актуальності набуває розроблення цілісної концепції державної регіональної політики, що інтегрує економічні, соціальні та безпекові пріоритети, забезпечуючи узгоджену взаємодію між центром, регіонами та громадами.

Відтак, у період воєнного стану перед Україною постають три ключові виклики: повернення та інтеграція окупованих територій, відновлення людського капіталу та реконструкція інфраструктури. Хоча центральні органи влади вже сформуливали нормативно-правову базу для відбудови, деякі питання потребують уточнення. Так, існує колізія між Законом «Про державну регіональну політику», що передбачає розробку стратегій розвитку територіальних громад, та Законом «Про регулювання містобудівної діяльності», який оперує концепцією інтегрованого розвитку територій [3, с. 317]. Для ефективного відновлення необхідно узгодити ці акти та створити єдину систему планування, що запобігатиме фрагментації процесів. Своєю чергою, за реалізацію державної регіональної політики відповідає Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрозвитку). До його ключових функцій належить розробка стратегій та планів розвитку, підвищення конкурентоспроможності регіонів і територіальних громад, відновлення постраждалих регіонів, а також формування спроможності громад та механізмів реалізації регіональної політики.

Своєю чергою, варто погодитися із думою В. Захарченка стосовно того, що Міністерство розвитку громад та територій виконує надмірний обсяг функцій, що знижує його ефективність. Тому доцільним є створення окремого Міністерства територій для координації державної, регіональної та місцевої політики. Важливу роль у цьому процесі відіграють агенції регіонального розвитку, які під

час війни зосередилися на логістиці гуманітарної допомоги, підтримці ВПО, релокації бізнесу та відновленні інфраструктури [2].

Реформа децентралізації в умовах війни зберігає своє значення. Мінрозвитком розроблено дорожню карту відбудови, що охоплює три етапи:

1. Термінове відновлення критичної інфраструктури.

2. Відбудова у воєнний час (компенсація за пошкоджене житло, житлові сертифікати, поточні та капітальні ремонти).

3. Повоєнна реконструкція за принципом «відбудувати краще, ніж було».

Фінансування забезпечує Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) із державного бюджету, спеціальних фондів та міжнародної допомоги, зокрема від ЄС, урядів інших держав та міжнародних організацій.

Зміни у сфері державної регіональної політики мають бути безпосередньо синхронізованими та відповідати викликам воєнного часу і потребам післявоєнного відновлення. У цьому контексті В. Захарченко зазначає, що попри період повномасштабної війни, Україна все ще перебуває на етапі формування дієвих механізмів відновлення територій. Не визначено остаточно ні інституційні рамки управління цим процесом, ні систему координації між рівнями влади [2]. Очевидно, що органи місцевого самоврядування, які стали базовими суб'єктами після децентралізаційної реформи, мають відігравати провідну роль у реалізації проєктів реконструкції та розвитку громад.

В основі таких механізмів мають бути стратегії розвитку, плани відновлення і просторового планування, що поєднують економічні, соціальні та екологічні цілі. Вони мають передбачати розміщення нових підприємств, зокрема оборонно-промислового комплексу, логістичних центрів, житла для внутрішньо переміщених осіб і нових робочих місць. У цьому контексті важливою стає роль геоінформаційних систем (ГІС), які дають змогу акумулювати й аналізувати достовірні дані для прийняття ефективних управлінських рішень.

Основою стратегій відновлення має бути принцип сталого розвитку, узгоджений з Європейським зеленим курсом. Відбудова повинна здійснюватися за моделлю *building back better* – «відбудувати краще, ніж було. Застосування принципу «*building back better*» в Україні, як зазначають автори звіту RDNA2, передбачає врахування урядом не лише відновлення пошкоджених активів, а й підвищення їхньої функціональності, енергоефективності та стійкості до стихійних лих і змін клімату. У різних секторах економіки застосовуються специфічні параметри [11]. Використання відходів руйнації як будівельного матеріалу (згідно з постановою КМУ №1073) уже практикується у Київській

та Харківській областях, демонструючи приклади циркулярної економіки.

Дійсно, в умовах обмежених ресурсів надзвичайно важливо пріоритетувати проекти відновлення. Насамперед слід спрямовувати зусилля на забезпечення житлом переселенців, відновлення критичної інфраструктури, енергетичної системи, транспортних зв'язків та логістичних мереж. Навіть у воєнних умовах громади можуть розвивати малі підприємства з виробництва біопалива, біогазу, біоетанолу, сприяючи енергетичній автономії регіонів [2]. Для прискорення відновлення та розвитку територій важливо використовувати потенціал інноваційних форм просторової організації економіки: інноваційних парків, полюсів зростання, смарт-громад, муніципальних кластерів та корпорацій.

Висновки. Державна регіональна політика України перебуває на перехідному етапі, зумовленому одночасними процесами децентралізації, воєнної агресії та необхідністю післявоєнного відновлення. Ефективність цієї політики визначається здатністю держави та місцевих громад узгоджено реагувати на безпекові, соціально-економічні та екологічні виклики, забезпечувати баланс між централізованим управлінням і автономією ОТГ. Пріоритетним завданням залишається відновлення критичної інфраструктури, житла для внутрішньо переміщених осіб, енергетичної та логістичної систем, а також стимулювання малих і середніх підприємств, що підвищує економічну стійкість регіонів. Рекомендується системно впроваджувати принцип «building back better», інтегруючи економічні, соціальні та безпекові пріоритети, посилити інституційну спроможність місцевих органів влади, координувати діяльність центральних та регіональних інституцій, а також активно залучати міжнародних партнерів і інноваційні механізми просторового розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варналій З. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С. Варналія. К.: НІСД, 2007. 820 с.
2. Захарченко В. Зміни в регіональній політиці України як відповідь на виклики війни та потреби відновлення від її наслідків. *Economic journal Odessa polytechnic university*. 2025. № 1(31). С. 17–31.
3. Кононенко В., Кушко І. Державна регіональна політика та децентралізація в Україні в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2025. № 2(56). С. 310–322. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-2\(56\)-310-322](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-2(56)-310-322).
4. Кравець А., Астахов І. Регіональна політика України: проблеми та перспективи. *«Політичне життя»*. 2023. № 4. С. 44–51.
5. Про Концепцію державної регіональної політики : Указ Президента України від 25.05.2001 № 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text> (дата звернення: 23.10.2025).

6. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 23.10.2025).

7. Стешенко Т. Місцеве самоврядування та реформа децентралізації під час воєнного стану. *Юридичний електронний журнал*. 2024. №3. С. 104-107.

8. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Угода Україна від 14.06.1994 : станом на 1 верес. 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 23.10.2025).

9. Цвок Д., Антонюк М. Державна регіональна політика України: порівняльне дослідження суміжних понять та концептуальних положень її реалізації. *Економіка та суспільство*. 2025. № 77. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-52> (дата звернення: 24.10.2025).

10. Izha M., Maiev A. Formation of state regional policy in Ukraine subject to european experience. *Journal of public administration, finance and law*. 2015. No. 2. P. 195–208.

11. Second Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2): February 2022. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099184503212328877> (date of access: 25.10.2025).

12. State regional policy: key agreements, concepts and laws. *UCORD*. URL: <https://ucord.in.ua/en/news-and-event/derzhavna-regionalna-polityka-klyuchovi-ugody-konczepczyi-ta-zakony-chastyna-1-korotkai-storiya/> (date of access: 24.10.2025).

REFERENCES:

1. Varnaliy, Z. (2007). *Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety*. [State Regional Policy of Ukraine: Features and Strategic Priorities]. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
2. Zakharchenko, V. (2025). *Zminy v rehionalniy politytsi Ukrainy yak vidpovid na vyklyky viyny ta potreby vidnovlennya vid yii naslidkiv*. [Changes in Regional Policy of Ukraine as a Response to the Challenges of War and the Needs for Recovery from Its Consequences]. *Economic Journal of Odessa Polytechnic University*, 1(31) V. 17–31. [in Ukrainian].
3. Kononenko, V., Kushko, I. (2025). *Derzhavna rehionalna polityka ta detsentralizatsiya v Ukrayini v umovakh diy pravovoho rezhymu voyennoho stanu*. [State Regional Policy and Decentralization in Ukraine under the Legal Regime of Martial Law]. *Naukovi perspektyvy*, 2(56) V. 310–322. [in Ukrainian].
4. Kravets, A., Astakhov, I. (2023). *Rehionalna polityka Ukrainy: problemy ta perspektyvy*. [Regional Policy of Ukraine: Problems and Prospects]. *Political Life*, 4 V. 44–51. [in Ukrainian].
5. On the Concept of State Regional Policy: Decree of the President of Ukraine dated 25 May 2001 No. 341/2001. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text> [in Ukrainian].
6. On the Principles of State Regional Policy: Law of Ukraine dated 5 February 2015 No. 156-VIII, as of

1 January 2025. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].

7. Steshenko, T. (2024). Mistseve samovriaduvannya ta reforma detsentralizatsiyi pid chas voyennoho stanu. [Local Self-Government and the Decentralization Reform during Martial Law]. Legal Electronic Journal, 3 V. 104–107. [in Ukrainian].

8. Agreement on Partnership and Cooperation between Ukraine and the European Communities and their Member States: Agreement of Ukraine dated 14 June 1994, as of 1 September 2017. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text [in Ukrainian].

9. Tsvok, D., Antonyuk, M. Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: porivnyalne doslidzhennya sumizhnykh ponyat ta kontseptualnykh polozhen yii realizatsiyi. [State Regional Policy of Ukraine: A Comparative

Study of Related Concepts and Conceptual Provisions of Its Implementation]. Economy and Society, 77 V. [in Ukrainian].

10. Izha M., Maiev A. (2015). Formation of state regional policy in Ukraine subject to european experience. Journal of public administration, finance and law, 2 V. 195–208.

11. Second Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2): February 2022. Retrieved from: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099184503212328877>

12. State regional policy: key agreements, concepts and laws. UCORD. Retrieved from: <https://ucord.in.ua/en/news-and-event/derzhavna-regionalna-polityka-klyuchovi-ugody-konceptczii-ta-zakony-chastyna-1-korotka-istoriya/> (date of access: 24.10.2025).

State regional policy of Ukraine: main directions, problems and challenges

Roslon Dominika Tomashivna

Associate Professor at the Department of Political Science and International Relations

Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8805-3099

The article examines the current state and prospects of the state regional policy of Ukraine in the context of socio-economic transformations and military aggression of the Russian Federation. Regional policy is considered not only as a tool for the economic and social development of territories, but also as a mechanism for ensuring territorial integrity, security and reducing disparities between regions. The purpose of the study is to comprehensively analyze the state and prospects of the state regional policy of Ukraine in the context of military conflict and socio-economic transformations, as well as to identify effective mechanisms for the restoration and development of regions. The study used classical scientific methods of cognition, in particular analysis, synthesis and generalization, which allow for a comprehensive study of the state and development of the state regional policy of Ukraine. The analysis method provided a detailed study of the regulatory framework, strategic documents, legislative changes and practical cases related to the decentralization and restoration of territories. The synthesis allowed combining multi-level data on economic, social, security and institutional aspects of regional policy into a coherent system of conclusions. Thanks to the generalization, key problems and challenges were identified, strategic guidelines and recommendations were formulated to increase the effectiveness of policy implementation, coordination of central and local authorities.

The key areas of policy implementation are analyzed: decentralization and development of united territorial communities, strategic planning and restoration of war-affected territories, modernization of the institutional mechanism. Particular attention is paid to the challenges revealed by the war, in particular, contradictions between central and local authorities, collaborationism of individual officials and the threat of a socio-economic crisis in front-line regions. Approaches to the reconstruction and development of territories according to the principle of «building back better», integrating economic, social, energy and environmental priorities, activating innovative forms of spatial organization of the economy. The article emphasizes the need to strengthen the institutional capacity of local authorities, harmonization of legislative acts and active international cooperation to ensure sustainable and safe development of Ukrainian regions.

Key words: state regional policy, decentralization, restoration of territories, building back better, territorial disparities, institutional capacity, security.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.11.2025
Дата публікації: 15.12.2025